

De nya medaljörerna

Vid sitt årsmöte i Gustavsberg 10 juni 1957 tilldelade Upplands fornminnesförening intendenten fil. kand. NILS ÅLENIUS och professorskan fil. lic. INGEBORG WILCKE-LINDQVIST sin förtjänstmedalj. Här nedan tecknas några drag ur de medaljerades verksamhet och kulturminnesvårdande gärning.

NILS ÅLENIUS

För den uppländska kulturminnesvården, sådan den bedrevs av Upplands fornminnesförening och dess Upplandsmuseum, blev 1920-talet i många stycken ett förnyelsens decennium. Det var nu som de uppländska hembygdsföreningarna började bildas och det var nu som Upplandsmuseet fick tillfälle att utställa sina samlingar på en av de större salarna i Gustavianum. All denna livaktighet började kräva nya krafter att handlägga de många ärendena. I fil. kand. Nils Ålenius fick Upplands fornminnesförening sin första anställda tjänsteman, varigenom det kulturminnesvårdande arbetet kunde bedrivas mer systematiskt. Ålenius tog som sin främsta uppgift att studera den uppländska allmogekulturen och söka bevara ett representativt föremålsurval ur densamma att ingå i och berika Upplandsmuseets samlingar. Arbetet kom med tiden att utföras på olika fronter, i synnerhet sedan ur den s. k. Härkebergakommittén Disastiftelsen med Disanämnden bildats med uppgift att i friluftsmuseets form bevara en centraluppländsk bondgård eller bondby med alla dess olika karakteristiska hus. Alla känna vi det vackra resultat Disastiftelsen nådde i och med att Disagården vid Gamla Uppsala uppfördes och inreddes. Det skedde under Nils Ålenius insiktsfulla ledning. Medan Disagården blev ett uttryck för det mera besuttna bondehemmets kulturförhållanden, framstod det som ett önskemål att också bevara en småbondegård. Genom insats från Sydvästra Upplands Hembygds-gille i samverkan med Upplands fornminnesförening och under Nils Ålenius ledning lyckades även detta mål nås i

Nils Ålenius i hembygdsarbete.

och med att den ålderdomliga mor Lottas gård i Kveks by i Fröslunda socken kunde förvärfvas och iordningställas. Man kan också säga att med Disastiftelsens verksamhet följde en intensifiering av det uppländska hembygdsintresset i och med bildandet av det s. k. Disa Gille, vilket utgöres av en vid krets uppländska hembygdsintressenter, som sammankommer till fest och rådslag en gång årligen.

Det nu nämnda arbetet kom att i hög grad inspirera bygderna och socknarna ute i Uppland att bilda hembygdsföreningar och att skapa hembygds gårdar. För det lyckosamma resultat, som härvid nåddes, har den uppländska hembygdsrörelsen i hög grad att tacka Nils Ålenius, som överallt framträdde som rådgivare och konsulent och under vars direkta ledning flera av hembygds gårdarna och hembygds museerna tillkommo, såsom i Östervåla, Harbo, Altuna, Huddunge, Alunda och

Gränome, för att nu nämna några av de främsta. Med allt detta följde i släptåg betydande sockeninventeringar med på dem följande utställningar av kulturhistoriska föremål från bygden i skolorna eller på hembygds gårdarna.

Det faller sig naturligt att med det rika etnologiska material Nils Ålenius rört sig i han blivit i tillfälle att utföra mångskiftande forskningsarbeten. Särskilt har han intresserat sig för den uppländska timmerbyggnadskonsten, i vilken han upptäckt många säregna och ålderdomliga drag, men som också, enligt honom, präglats av sådana estetiska detaljer, som man knappast ser på andra platser i Sverige. De s. k. portliderstolparna och bodarnas skärningssnitt äro vackra exempel på denna dekorativa bygde- och bondekonst i Uppland. Även har, ej minst genom Nils Ålenius insats, kunnat påvisas att det uppländska bondehemmet i sin skiftande sammansättning burits av en estetik, som är mindre vanlig. De målade inredningarna i ett flertal uppländska bondehem, framförallt från 1700- och 1800-talen, stå på ett avgjort högt plan. Ej heller får man förglömma de undersökningar och inventeringar Ålenius utfört inom den borgerliga kulturen i Uppsala, även här främst från 1700- och 1800-talen. Minnesvärd är den silverutställning med produkter av uppsaliensiska och uppländska silversmeder, som Ålenius arrangerade på Hantverksföreningen i Uppsala år 1944.

Nils Ålenius' skriftställer verksamhet är omfattande. Under en lång följd av år publicerade han resultaten av sina forskningar i UNT:s Julnummer och många uppsatser ha också flutit ur hans penna i årsboken UPPLAND. Grundläggande tankar och synpunkter för förståelsen av den uppländska allmogekulturen har där i ymnig mån framställts.

N. S.

INGEBORG WILCKE-LINDQVIST

Det är nu snart 50 år sedan Johnny Roosval och hans elever upptäckte de skönhetsvärden och rika historiska minnen, som Upplands små landskyrkor gömma på. Man kan gott använda ordet »upptäckte», ty för den stora allmänheten och även för många konsthistoriker voro landskyrkorna på den tiden nära nog okända. Med sina studenter cyklade Roosval från kyrka till kyrka, undersökte byggnaderna, bar ned krucifix och helgonbilder från vindarna, hittade praktfulla medeltida mässkrudar, undanstopgade i gamla kistor på tornvindar och i redskapsbo-

Ingeborg Wilcke-Lindqvist.

dar. De tidigast vunna resultatet av dessa undersökningar visades upp, då år 1912 första häftet av »Sveriges kyrkor» utkom. Det stora konsthistoriska inventarieverket utgavs då, liksom än i dag, av sedermera riksantikvarien Sigurd Curman och sedermera professorn Johnny Roosval.

Till Roosvals tidigaste elever hörde inte jag, men jag hade lyckan att redan 1914, då jag nyss tagit fil. kand.-examen i Stockholm, få följa med på en av hans exkursioner, fast ej till Upplands utan till Sörmlands kyrkor. Några år senare knöts jag som medarbetare till »Sveriges kyrkor». Det blev den gången bara för några snabbt flyende år, men 1935 blev jag återanställd och därvid blev Uppland mitt verksamhetsfält.

Då man arbetar med kyrkoberivningar, märker man snart, att det visst inte går att anlägga bara formella, rent konsthistoriska synpunkter. Bygdens liv i helg och söcken är nära knutet till kyrkan. Den byggdes med gångledsdaysverken av sockenborna och smyckades med gåvor av både herrskap och allmoge. Sockenstämmoprotokollen återspeglar rättens och sedernas förändringar, även rikshistorien skymtar, sedd nedifrån folkdjupen. Men kyrkoberivaren får också göra bekantskap med för-

näma konstverk och icke minst med en högtstående allmogekonst. Mycket i den vägen har bevarats — ända från »tider, dit hävden ej når» — tack vare bondekonserveratism och den svenska fattigdomen. Man har en känsla av att röra sig med ett överrikt material, som man inte kan bemästra så som man skulle vilja — man kan bara hoppas, att andra skola ta vid, där ens egen förmåga brister.

»Sveriges kyrkor» är ett utförligt, vetenskapligt dokumenterat verk; dess medarbetare ha förmånen att i olika frågor kunna få råd av experter. »Upplands kyrkor», som utges av ärkestiftets stiftsråd, vill tillhandahålla vetenskapens resultat i kortfattad och lättläst form för dem, som utan att vara fackutbildade hysa intresse för kyrkorna och deras historia. Också i denna serie har jag haft glädjen få medverka.

Då jag tänker tillbaka på de många sommar dagar, som jag tillbragt i landskyrkorna, som gäst i prästgårdarna och andra hem på landet eller cyklande på landsvägen, så känner jag verkligen en stor tacksamhet. Jag har alltid trivts med upplänningarna. Men från deras aldra bästa sida fick jag nog ändå se dem, när jag deltog i Fadderorts rörelsens och Europahjälpens arbete under krigsåren och åren närmast därefter. Det glömmar jag aldrig.

Ingeborg Wilcke-Lindqvist

Data: F. 1891, student 1910, fil. kand. 1914, fil. lic. 1951, sedan 1919 g. m. professor Sune Lindqvist.